

Απόστολος Λ. Πιερρής

**Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

VIII

Λυκούργος

Δωρικός “Κόσμος” Πόλης, Ποίησης και Άθλησης

*Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen et ad excitandam
corporis animique uirtutem efficacissimum*

Velleius Paterculus I, 8, 1

Το Δωρικό βίωμα του Κόσμου και του Ανθρώπου, το βίωμα του Κάλλους, εδημιούργησε τον Ελληνισμό δια της Σπαρτιατικής προβολής.

Και πρώτα, στην απαρχή της δημιουργίας, έστησε τον Κόσμο της κοινωνίας στην Σπάρτη του αυθεντικού Δωρικού ως αρχέτυπο, ανεγνώρισε την πνοή του εαυτού του στα Ομηρικά Έπη και εκύρωσε το Δωρικό πνεύμα στην ΑιολοΪωνική αυτή ποίηση, τέλος δε συνέστησε τους Ολυμπιακούς αγώνες παραδειγματική λατρεία της νέας Απολλώνιας σύλληψης της θεότητας. Δωρική θεσμοθεσία, κανονικοποίηση του Ομηρικού πνεύματος και γυμναστικό ιδεώδες συναρτώνται ουσιωδώς και εξαρτώνται από ένα άνθρωπο που ανήλθε στην θεία περιωπή για το επίτευγμα του έργου του. Τον Λυκούργο, Λυκό-εργο, έργο και εργάτη του φωτός.

Παυσανίας, III, 16, 6: *Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ Λυκούργῳ τῷ θεμένῳ τοὺς νόμους οἷα δὴ θεῶ πεποιήκασι καὶ τούτῳ ἱερόν.* (Cf. S. Wide, *Lakonische Kulte*, pp. 281sq.). Κατηκολούθησαν οι Σπαρτιάτες τον Απόλλωνα: έτσι η Πυθία χρησιμοδότησε τον προσελθόντα στους Δελφούς Λυκούργο,

ἦκεις ᾧ Λυκόοργε ἐμὸν ποτὶ πίονα νηόν

Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.

Δίξω ἢ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον.

ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ᾧ Λυκόοργε.

Ηρόδοτος, I 65

Η Λυκούργεια θεσμοθεσία της Σπάρτης είναι κομβικής σημασίας για τον Ελληνισμό. Οι καθαροί, αυθεντικοί Δωριείς βρήκαν το σύστημα που τους ταίριαζε, δημιούργησαν την πολιτειακή και κοινωνική μορφή που εξέφραζε τον πυρήνα της βιοθεωρίας τους, το κυρίαρχο βίωμά τους συστατικό στοιχείο του Ελληνισμού. Έτσι ευνομήθηκαν κατά την φυσική ελευθερία του βιώματός των. Μέχρι τότε δεν εδύναντο να μετατρέψουν εαυτούς από αδέσποτες χρυσές ορδές του φαλλικού Οδηγού Απόλλωνα σε συντεταγμένες φωτεινές αγέλες του πρωθήβη Άνακτα Απόλλωνα.

Ο Θουκυδίδης τοποθετεί τον Δωρικό «Κόσμο» του Λυκούργου προς το τέλος του 8^{ου} αιώνα π.Χ., ας πούμε περί το 815 π.Χ.: *ἔτη γάρ ἐστι*

μάλιστα τετρακόσια καὶ ὀλίγῳ πλείῳ εἰς τὴν τελευταίαν τοῦδε τοῦ πολέμου [sc. του Πελοποννησιακού], ἀφ' οὗ Λακεδαιμόνιοι τῇ αὐτῇ πολιτεία χρῶνται (Θουκυδίδης I, 18). Συνεπώς, 404 + (~) (411) = ~ 815 π.Χ.

Ο Λυκούργος εβασίλευσε και εν συναχεία επετρόπευε τη βασιλεία θανόντος του αδελφού του βασιλιά Πολυδέκτη με ἔγκυο τη γυναίκα του και για ορισμένα ἔτη του ανιψιού του Χαρίλλου, όταν γεννήθηκε, μικρού υιού του Πολυδέκτη. Εγκατέλειψε την επιτροπεία (επειδή έγινε αντικείμενο υποψίας ή θεώρησε ότι μπορεί να τον υποπτευθούν, λόγω της δικής του υπερηφανείας, για βασιλική βλέψη εις βάρος του Χαρίλλου), περιόδευσε σημαντικά κέντρα - Κρήτη (διότι αρκετά ζώπυρα του παρελθόντος μεγέθους διέμεναν και πύρωναν την ανθρώπινη δραστηριότητα), Ιωνία (διότι εκεί μεταφέρθηκαν παρακαταθήκες από την «Μυκηναϊκή» Πελοποννησιακή κατάσταση) - επέστρεψε όταν ο Χαρίλλος είχε μεγαλώσει και εδραιωθεί στην εξουσία, οπότε και ανέλαβε τη θέσμιση της Σπαρτιατικής τάξης υπό την αιγίδα, κατεύθυνση και κύρωση του Δελφικού θεού κατά την αναλογία του Μίνωα που επί ηρωικής εποχής νομοθέτησε για τους Κρήτες εκ Διός. Η επιτομή στον Στράβωνα εκ του Εφόρου της Λυκούργειας ιστορίας έχει ως εξής:

λέγεσθαι δ' ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ὡς καὶ παρ' αὐτοὺς ἀφίκοιτο Λυκοῦργος κατὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἀδελφὸς ἦν πρεσβύτερος τοῦ Λυκοῦργου Πολυδέκτης· οὗτος τελευτῶν ἔγκυον κατέλιπε τὴν γυναῖκα. τέως μὲν οὖν ἐβασίλευεν ὁ Λυκοῦργος ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ, γενομένου δὲ παιδὸς ἐπετρόπευεν ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἡ ἀρχὴ καθήκουσα ἐτύγχανε. λοιδορούμενος δὴ τις αὐτῶ σαφῶς εἶπεν εἰδέναι, διότι βασιλεύσοι· λαβὼν δ' ὑπόνοιαν ἐκεῖνος, ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου διαβάλλοιτο ἐπιβουλῇ ἐξ αὐτοῦ τοῦ παιδός, δείσας μὴ ἐκ τύχης ἀποθανόντος αἰτίαν αὐτὸς ἔχοι παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀπῆρεν εἰς Κρήτην. ταύτην μὲν δὴ λέγεσθαι τῆς ἀποδημίας αἰτίαν. ἐλθόντα δὲ πλησιάσαι Θάλητι μελοποιῶ ἀνδρὶ καὶ νομοθετικῶ, ἱστορήσαντα δὲ παρ' αὐτοῦ τὸν τρόπον, ὃν Ραδάμανθὺς τε πρότερον καὶ ὕστερον Μίνως ὡς παρὰ τοῦ Διὸς τοὺς νόμους

ἐκφέρου εἰς ἀνθρώπους. γενόμενον δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ καταμαθόντα καὶ τὰ ἐκεῖ νόμιμα, ἐντυχόντα δ', ὡς φασί τινες, καὶ Ὀμήρῳ διατρίβοντι ἐν Χίῳ (70 F 103), κατάραι πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν, καταλαβεῖν δὲ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ υἱόν, τὸν Πολυδέκτου Χαρίλλον, βασιλεύοντα. εἶθ' ὀρμηῆσαι διαθεῖναι τοὺς νόμους, φοιτῶντα ὡς τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς κάκειῖθεν κομίζοντα τὰ προστάγματα (70 F 174), καθάπερ οἱ περὶ Μίνῳ ἐκ τοῦ ἄντρον τοῦ Διός, παραπλήσια ἐκείνοις τὰ πλείω.

Ἐφορος Fr.Gr.Hist. 70F 149, pp. 88-9 Jacoby [= Στράβων X, 4, 19 P. 482C]

Cf. Αριστοτέλης, Πολιτικά, Β, 1271b24-32; Πλούταρχος, Λυκούργος, 3; Ἄγιδος καὶ Κλεομένους καὶ Γράγχων Σύγκρισις, 5.

Υπάρχει ἓνα χρονικὸ διάστημα σημαντικό μεταξύ τῆς επιτροπείας τοῦ Λυκούργου καὶ τῆς θεσμοθεσίας του. Ὁ ἀδελφός του βασιλεύς Πολυδέκτης θα πέθανε σχετικὰ νέος, ἀφοῦ ἀφησε ἔγκυο τὴ γυναῖκα του με τὸν διάδοχό του. Ὡς βασιλεύς ἦταν μεγαλύτερος. Ἀρα τὸ διάστημα που ἀνέφερα θα ἀντιπροσώπευε τὴν ἀπόσταση μεταξύ Λυκούργου νεαροῦ επιτρόπου καὶ πρεσβύτερου νομοθετοῦντος. Ἡ διαφορά μπορεῖ νὰ εἶναι 35 χρόνια καὶ περισσότερο (30 ἐτῶν – 65 ἐτῶν).

Ἀπὸ τὸν Λάκωνα ἱστορικὸ Σωσίβιο γνωρίζουμε τοὺς χρόνους βασιλείας τῶν σχετικῶν ἡγετῶν:

Σωσίβιος δὲ ὁ Λάκων ἐν Χρόνων ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας Ὀμηρον φέρει. βασιλεύει μὲν οὖν Χάριλλος ἔτη ἐξήκοντα τέσσαρα, μεθ' ὃν υἱὸς Νίκανδρος ἔτη τριάκοντα ἐννέα· τούτου κατὰ τὸ τριακοστὸν τέταρτον ἔτος τεθῆναι φησι τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα, ὡς εἶναι ἐνενηκοντά που ἐτῶν πρὸ τῆς τῶν Ὀλυμπίων θέσεως Ὀμηρον.

Σωσίβιος Fr.Gr.Hist. 595F2 Jacoby [= Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Στρωματεῖς, I, 117, 10]

Το 34ο έτος του Νικάνδρου συνέπεσε με την 1η Ολυμπιάδα το 776 π.Χ. Προκύπτει από τους αριθμούς των βασιλείων ότι ο Χάριλλος έγινε ονομαστικός βασιλεύς το 873 π.Χ. (Ο Όμηρος τοποθετείται αντίστοιχα γύρω στο 866 π.Χ., κατά την παράδοση που τον συγχρονίζει με τον Λυκούργο). Τότε τοποθετείται η επιτροπεία του Λυκούργου. Το διάστημα από 873 μέχρι το 815 είναι βέβαια μεγάλο για την περίοδο ενεργού δραστηριότητας της ζωής του Λυκούργου, αλλά προσφέρεται εις προσεγγιστικό εναρμονισμό των διαφορετικών παραδόσεων. Όπως της θέσης του Ερατοσθένη ότι ο Λυκούργος αντιστοιχεί περί το 885/4 π.Χ.

Ερατοσθένης δὲ τοὺς χρόνους ὧδε ἀναγράφει·

<i>ἀπὸ μὲν Τροίας ἀλώσεως (1184/3) ἐπὶ Ἡρακλειδῶν κάθοδον ἔτη ὀγδοήκοντα·</i>	1104/3
<i>ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν κτίσιν ἔτη ἐξήκοντα·</i>	1044/3
<i>τὰ δὲ τούτοις ἐξῆς ἐπὶ μὲν τὴν ἐπιτροπίαν τὴν Λυκούργου ἔτη ἑκατὸν πενήκοντα ἑννέα·</i>	885/4
<i>ἐπὶ δὲ <τὸ> προηγούμενον ἔτος τῶν πρώτων ὀλυμπίων ἔτη ἑκατὸν ὀκτώ·</i>	777/6
<i>ἀφ' ἧς ὀλυμπιάδος ἐπὶ τὴν Ξέρξου διάβασιν ἔτη διακόσια ἐνενήκοντα ἑπτὰ·</i>	480/79
<i>ἀφ' ἧς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔτη τεσσαράκοντα ὀκτώ·</i>	432/1
<i>καὶ ἐπὶ τὴν κατάλυσιν καὶ Ἀθηναίων ἦτταν ἔτη εἴκοσι ἑπτὰ·</i>	405/4
<i>καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἔτη τριάκοντα τέσσαρα·</i>	

371/0

μεθ' ἣν ἐπὶ τὴν Φιλίππου τελευτὴν ἔτη τριάκοντα πέντε·

336/5

μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μεταλλαγὴν ἔτη δώδεκα.

324/3

Ερατοσθένης Fr.Gr.Hist. 241F1a Jacoby [= Κλήμης, *Στρωματεῖς*, I, 138, 1-3]

Ο Ερατοσθένης εννοεί για την Λυκούργεια εποχή τους χρόνους επιτροπείας του Λυκούργου, όχι της νομοθεσίας του.

Με χαλαρή διατύπωση οι δυο εποχές συνεκρίθησαν συγκεχυμένα. Cf. Διόδωρος XV, 1: *Λακεδαιμόνιοι περὶ Λεῦκτρα παραδόξως ἠττηθέντες καὶ πάλιν περὶ Μαντίνειαν πταίσαντες ἀπέβαλον τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν – καὶ ταύτην διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων διαφυλαχθεῖσαν ἔτη πλείω τῶν πεντακοσίων. Οπότε 371+514 = 885 π.Χ. (Cf. Διόδωρος XV, 50; XV, 65). Η Ελληνική ηγεμονία της Σπάρτης ἐπεταί της Λυκούργειας νομοθεσίας, δεν προηγείται αυτής. Την υπονοούμενη λανθασμένη ταύτιση των διαφορετικών εποχών σε μια, του Λυκούργου εν γένει, και αυτή τοποθετούμενη στην αρχή του δημόσιου βίου του κατά την επιτροπεία του βασιλικού ανιψιού του, εμφανίζει σαφώς, αντλώντας από τις πηγές του, ο Livius (XXXVIII, 34): *M. Fulvio Nobiliore et Cn. Manlio Vulstone coss. disciplina Lycurgi, cui per septingentos annos adsueverant, sublata. Δηλαδή 189 π.Χ. + 700 = 888 π.Χ. Cf. Τατιανός, p. 140.**

Ο Λυκούργος συνδέεται με την ιστορική σύσταση Ολυμπιακών αγώνων, σε συνεργασία με τον Ίφιτο, Ηλείο-Αιτωλό από Οξύλου.

χρόνω δὲ ὕστερον Ἴφιτος, γένος μὲν ὦν ἀπὸ Ὀξύλου, ἡλικίαν δὲ κατὰ Λυκούργον τὸν γράψαντα Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους, τὸν ἀγῶνα διέθηκεν

ἐν Ὀλυμπίᾳ, πανήγυριν τε Ὀλυμπικὴν αὐθις ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκεχειρίαν κατεστήσατο, ἐκλιπόντα ἐπὶ χρόνου, ὀπόσος δὴ οὗτος ἦν. αἰτίαν δὲ δι' ἣντινα ἐξέλιπε τὰ Ὀλύμπια, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου δηλώσω. τῷ δὲ Ἴφίτῳ, φθειρομένης τότε δὴ μάλιστα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων καὶ ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ἐπῆλθεν αἰτήσαι τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν λύσιν τῶν κακῶν· καὶ οἱ προσταχθῆναί φασιν ὑπὸ τῆς Πυθίας ὡς αὐτόν τε Ἴφίτον δέοι καὶ Ἥλείους τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα ἀνανεώσασθαι. ἔπεισε δὲ Ἥλείους Ἴφίτος καὶ Ἡρακλεῖ θύειν, τὸ πρὸ τούτου πολέμιόν σφισιν Ἡρακλέα εἶναι νομίζοντας. τὸν δὲ Ἴφίτον τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ φησὶν Αἴμονος παῖδα εἶναι, Ἑλλήνων δὲ οἱ πολλοὶ Πραξωνίδου καὶ οὐχ Αἴμονος εἶναί φασι· τὰ δὲ Ἥλείων γράμματα ἀρχαῖα ἐς πατέρα ὁμώνυμον ἀνήγε τὸν Ἴφίτον.

Παυσανίας V, 4, 5-6

[Οἱ παλαιές καταγραφές των Ἥλείων αναφέρουν Ἴφίτο του Ἴφίτου. Αυτό μπορεί να δίνει προφανή λύση στο πρόβλημα των δύο Ὀλυμπιακῶν αρχῶν που θα αναφέρω παρακάτω. Ο Ἴφίτος πατήρ θέσπισε με τον Λυκούργο τους ακατάγραφους Ὀλυμπιακούς αγώνες κατά το 828 π.Χ., ο δε υἱός Ἴφίτος προεστάτησε στην πρώτη αναγεγραμμένη Ὀλυμπιάδα του 776 π.Χ. με νικητὴ τον Ἥλείο Κόροιβο].

Οι αναταραχές στην Ελλάδα, Πελοπόννησο και Στερεά-Εύβοια ἦσαν συνεχεῖς κατά τον 8ο αἰώνα. Λοιμός επέτεινε την αστάθεια καταστάσεως οργώσης εις μεγάλη γέννα. Ο Ἑλληνισμός εγεννάτο και τα πάντα συνώδυναν. Το παρατεταμένο χάος ἀπὸ την κατάρρευση του Αχαϊκού («Μυκηναϊκού») Συστήματος Ἰσχύος κυοφοροῦσε την ἀνάδυση της νέας Τάξης. Ο Απόλλων κατὰ μαντικό πρόσταγμα ἀπὸ Δελφῶν (ὅπου οἱ Ἥλείοι κατέφυγαν κατὰ Δωρικόν και Κουρητικόν και ιδιαίτατα Σπαρτιατικόν Κανόνα) προσέταξε την ίδρυση των Ὀλυμπίων, την αθλητικὴ λατρεία της Ὀλύμπιας θεότητος. Ο Δελφικός Απόλλων εἶχε ἐπίσης κηρύξει και κυρώσει τον Λυκούργειο «Κόσμο» της Σπάρτης. Η Δωρικὴ-Σπαρτιατικὴ καταγωγή των

αγώνων εμφανίζεται και από την παράδοση ότι ο Ίφίτος έπεισε τους Ηλείους εν σχέσει προς την καθιέρωση των Ολυμπιακών αγώνων, να λατρεύεται ο Ηρακλής, αρχιπολέμιος κατά τη μυθολογία των Ηλείων. Απόλλων και Ηρακλής είναι χαρακτηριστικοί θεοί και ήρωες των Δωριέων.

Η Ολυμπιακή θέση των Λυκούργου και Ιφίτου δεν είναι η αρχή των καταγραφόμενων και αριθμημένων Ολυμπιάδων (776 π.Χ.), αλλά μια προγενέστερη, η οποία κατά τον Ηλείο Αριστόδημο τοποθετείται 27 Ολυμπιάδες προ της κανονικής έναρξης, ήτοι $776+108 = 884$ π.Χ. Σύγκελλος p. 196C: *τὸν ἀγῶνα τετέλεκεν Ἴφίτος Ἡρακλείδης σὺν Λυκούργῳ συγγενεῖ. ἐκάτεροι δὲ Ἡρακλεῖδαι. τότε δὲ ἀγὼν σταδίου ἦν μόνον, καὶ οὐδεὶς ἀνεγράφετο νικηφόρος.* - ὀγδόη δὲ καὶ εἰκάδι Ὀλυμπιάδι Κόροιβος Ἡλεῖος ἀνεγράφη στάδιον νικήσας· καὶ ἡ κατ' αὐτὸν Ὀλυμπιάς πρώτη ἐτάχθη, ἀφ' ἧς Ἕλληνες ἀριθμεῖν τι δοκοῦσιν ἀκριβῶς χρονικόν. ταῦτα Αἰριστόδημος ἱστορεῖ· καὶ συνωδὰ τούτῳ Πολύβιος. Καλλίμαχος δὲ φησιν Ὀλυμπιάδας ἰγ' παρεῖσθαι μὴ ἀναγραφείσας, τῇ δὲ ἰδ' Κόροιβον Ἡλεῖον νικῆσαι. Cf. Αἰριστόδημος Fr.Gr.Hist. 414F1 Jacoby [ἀπὸ τον Αρμενικό Ευσέβιο]; Πολύβιος 254F2 Jacoby. Για τη μέτρηση του Καλλίμαχου (cf. Σύγκελλος p. 197C) v. Fr. 541 Pfeiffer. Διάστημα 13 Ολυμπιάδων σημαίνει 52 ἔτη, αναγόμεθα συνεπῶς στο $776+52 = 828$ π.Χ. Φαίνεται ότι οι δυο εκδοχές αντιστοιχούν στον συγχρονισμό της έναρξης των Ολυμπιάδων του Ιφίτου είτε με τη νομοθεσία (Καλλίμαχος) είτε με την επιτροπεία του Λυκούργου (Αριστόδημος, Πολύβιος) ως Λυκούργειο εποχή.

Το ότι ο χρόνος κατά Καλλίμαχον είναι το ἡμισυ του κατά Αριστόδημο υπέδειξε στον Müller την ιδέα ότι ο Καλλίμαχος υπελόγισε οκταετηρίδες στη διενέργεια των προτέρων ολυμπιακών αγώνων, πράγμα που συνάδει προς τεκμηριωμένους συσχετισμούς και εναρμονισμούς ηλιακής και σεληνιακής περιόδου (K.O. Müller, *Dorier*, II² p. 483, 8). Οι

Ολυμπιάδες απείχαν εναλλάξ 49 και 50 μήνες (σεληνιακή περίοδος) η μία από την προηγούμενή της για να συμβαίνουν την ίδια εποχή του χρόνου (ενιαύσια περίοδος του Ηλίου). Οι 99 όμως σεληνιακοί μήνες συμπληρώνουν με μεγάλη ακρίβεια 8 ετήσιες περιόδους. [Η επόμενη ακριβέστερη προσέγγιση συναρμογής διευθετήθηκε με την 19ετηρίδα του Μέτωνος στις παραμονές του Πελοποννησιακού πολέμου]. Εντούτοις, πιθανότερο όμως είναι να μείνουμε στην προλεχθείσα εξήγηση, χρονολόγηση της Ολυμπιάδος του Ιφίτου είτε κατά την επιτροπεία του Λυκούργου, είτε κατά τη θεσμοθεσία του.

Η μνεία ότι κατά τις προΚοροίβειες Ολυμπιάδες δεν ανεγράφετο ουδέ ανεκηρύσσετο νικητής στο στάδιο ίσως υποδηλώνει προτεραιότητα του αθλητικού ιδεώδους επί του αγωνιστικού. Αυτό συνάδει προς την προτεραιότητα του βιώματος του κάλλους στην ιστάμενη μορφολογική τελειότητα του Είναι, επί της απόδειξης του καλώς είναι δια της λειτουργικής αρετής στην αγωνιστική διεκδίκηση της νικηφόρου επιτυχίας.

Στην αρχή του Λυκούργου ο Πλούταρχος αναφέρει τις επικρατούσες γνώμες περί της χρονολόγησής του και συνδρομής στη σύσταση των Ολυμπιακών αγώνων, χωρίς να μνημονεύει την προφανή λύση της διάκρισης των Ολυμπιάδων Ιφίτου-Λυκούργου και Κοροίβου.

οί μὲν γὰρ Ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακὴν ἔκεχειρίαν λέγουσιν αὐτόν [sc. τον Λυκούργον], ὧν ἔστι καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος [Fr. 533 Rose], τεκμήριον προφέρων τὸν Ὀλυμπίασι δίσκον, ἐν ᾧ τοῦνομα τοῦ Λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον· οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἐρατοσθένης [FrGrHist. 241F2] καὶ Ἀπολλόδωρος [FrGrHist. 244F64], οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος. Τίμαιος δ' ὑπονοεῖ [FrGrHist. 566F127], δυεῖν ἐν Σπάρτῃ γεγονότων Λυκούργων οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ ἑτέρῳ τὰς ἀμφοῖν πράξεις διὰ τὴν δόξαν

ἀνακεῖσθαι· καὶ τὸν γε πρεσβύτερον οὐ πόρρω τῶν Ὀμήρου γεγονέναι χρόνων· ἔνιοι δέ, καὶ κατ' ὄψιν ἐντυχεῖν Ὀμήρω. δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν ἀρχαιότητος ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγει [Πολιτεία Λακεδαιμονίων, 10, 8] γεγονέναι κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας. γένει μὲν γὰρ Ἡρακλεῖδαι δῆπουθεν ἦσαν καὶ οἱ νεώτατοι τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων, ὁ δ' ἔοικε βουλομένῳ τοὺς πρώτους ἐκείνους καὶ σύνεγγυς Ἡρακλέους ὀνομάζειν Ἡρακλείδας.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 1, 2-6

Ο Πλούταρχος θέτει με διαύγεια τους όρους του προβλήματος. Η μαρτυρία του Αριστοτέλη συνδέει αναμφισβήτητα τον Λυκούργο με σύσταση των Ολυμπιακών αγώνων. Στον ιδρυτικό δίσκο του θεσμού ανεγράφετο το όνομα του Λυκούργου. Από το άλλο μέρος, οι χρονογραφικές έρευνες των μεγάλων λογίων της Ελληνιστικής Περιόδου Ερατοσθένη και Απολλόδωρου (βασισμένες σε συγχρονιστικές μελέτες των καταλόγων των Σπαρτιατών βασιλέων) κατέτειναν στο να τοποθετήσουν τον Λυκούργο 100 περίπου χρόνια προ της έναρξης των καταγεγραμμένων Ολυμπιάδων (776 π.Χ.). Ο Τίμαιος τέμνει τον γόρδιο δεσμό υποθέτοντας δυο Λυκούργους, με τον πρεσβύτερο να ανάγεται στους χρόνους του Ομήρου. Ο Όμηρος δίνει μια ακόμη παράμετρο του Λυκούργειου ζητήματος, αφού κατά παράδοση χρονολογικά συνέπιπτε ή ήταν λίγο παλαιότερος του Λυκούργου. Η ακραία άποψη που ο Πλούταρχος αποδίδει κατά συνεπαγωγή στον Ξενοφώντα, ότι ο Λυκούργος ανήρχετο στην εποχή της Καθόδου των Δωριέων και στους Ηρακλείδες αρχηγέτες της Καθόδου, αποτελεί την ασθενέστερη τάση.

Βέλτιστη απομένει η λύση των Αριστόδημου, Πολύβιου και Καλλίμαχου που διαχώριζαν τη θέσπιση της αθλητικής λατρείας στην Ολυμπία επί Ίφιτου υπό του Λυκούργου από την πρώτη αριθμούμενη Ολυμπιάδα του Κοροίβου.

Μερικές χρονογραφικές έρευνες καταβίβαζαν τη χρονική διαφορά μεταξύ των δυο αυτών γεγονότων σε δυο περίπου δεκαετίες.

Clarissimum deinde omnium Iudicrum certamen et ad excitandam corporis animique uirtutem efficacissimum [Olympiorum initium] habuit auctorem Iphitum Elium. is eos ludos mercatumque instituit ante annos quam tu, M. Vinici, consulatum inires DCCCXXIII. hoc sacrum eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme MCCL Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos faceret; quo quidem in ludicro omnis[que] generis certaminum Hercules uictor extitit.

Velleius Paterculus I, 8, 1-2

Η υπατεία του M. Vicinius στον οποίο απευθύνεται ο Velleius Paterculus συνέπεσε το 30 μ.Χ. 823 χρόνια πριν είναι το 792 π.Χ., μόλις 16 χρόνια (4 Ολυμπιάδες) προ της Ολυμπιάδας του Κοροίβου. Υπόκειται η διάθεση να προσεγγίσουν τα δυο γεγονότα το περισσότερο. (Εκτός εάν διορθώσουμε το χειρογραφικό DCCCXXIII σε DCCCLIX οπότε ανερχόμαστε στο 828 π.Χ. του Καλλίμαχου).

Οι περιβόητοι Ολυμπιακοί αγώνες ως αποτελεσματικότετη διέγερση της αρετής του σώματος και της ψυχής (*ad excitandam corporis animique uirtutem efficacissimum*) είναι ακριβέστατη διατύπωση του νοήματος της θρησκευολογικής στάσης που η Ολυμπία εκφράζει. Όπως και αποκαλυπτική είναι η μετατροπή των αγώνων από ταφική τιμή προς μεγάλο νεκρό (ήρωα), του Ατρέα προς τον πατέρα του Πέλοπα, σε λατρεία του θεού κατά το νέο θρησκευτικό, Ολύμπιο, βίωμα.

Τα δυο χαρακτηριστικά που επισημαίνει ο Velleius Paterculus συνδέονται οργανικά σε μια ολοκληρία. Η υπέρτατη θυσία στους Ολύμπιους είναι η επίδειξη της ανθρώπινης σωματικής και θυμοειδούς τελειότητας, υπέρτατου κάλλους μορφής και εξόχου ανδρείας. Το «άγαλμα» των θεών, εφ' ω αγάλλονται, είναι η τέλεια "ανδρότης" κατά την Ομηρική έκφραση, εικόνα και ομοίωση εαυτών.

[Φεύγει η ψυχή φάντασμα από τον θνήσκοντα ηρωικό νεαρώδη “ὄν πότμον γοόωσα, λιποῦσ’ ἀνδροτιῆτα και ἥβην”. Οδυσιά πενθών τον επιστήθιο φονευθέντα φίλο του άυπνος ο Αχιλλεύς “Πατρόκλου ποθέων ἀνδροτιῆτά τε και μένος ἡύ”.]

Το Δωρικό βίωμα του κάλλους είχε ανθίσει επί Αιολικού και Ιωνικού Πεδίου με την επική ποίηση. Η σύνδεση του Λυκούργου με την Ομηρική ποίηση είναι συμβολική της πραγματικότητας του Ελληνισμού. Κατά μια παράδοση ο Λυκούργος στις περιοδείες του (όταν μετά τη βασιλική Επιτροπεία έφυγε από τη Σπάρτη για να αποφύγει παντοειδείς διαβολές ή υποψίες ή για να εξουδετερώσει φθόνο ή αντιπαράθεση – διασώζων εαυτόν για μεγαλύτερα και υψηλότερα της βασιλείας, όπως κατά υπερήφανο υπεροχή διεμήνυε ως Επίτροπος), είχε συναντήσει τον Όμηρο (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 1, 4; Στράβων Χ, 482; Στην Χίο Fr.Gr.Hist. 70F149 p. 88.8 Jacoby, ή στην απέναντι Αιολική ακτή κατά τον Έφορο 70F103). Αλλά η βασική παράδοση τον είχε να έρχεται σε επαφή με την Ομηρική επική παράδοση στη Σάμο με τους υιούς μάλλον παρά απογόνους του Κρεωφύλου, και εκείθεν να μεταφέρει πρώτος αυτός τον νέο Ελληνικό «κόσμο» του Έπους στη Σπάρτη και τον Ελλαδικό χώρο.

ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐντυχῶν πρῶτον, ὡς ἔοικε παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῖς Κρεοφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδῶν ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδευτικὸν οὐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς ἀναμειγμένον, ἐγράψατο προθύμως καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν. ἦν γὰρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἐκέκτηντο δ’ οὐ πολλοὶ μέρη τινά, σποράδην τῆς ποιήσεως ὡς ἔτυχε διαφερομένης· γνωρίμην δ’ αὐτὴν πρῶτος καὶ μάλιστ’ ἐποίησε Λυκοῦργος.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 4, 5-6

(Cf. Ηρακλείδης, *Πολιτεία*, II, §10; Αιλιανός, *Ποικίλη Ιστορία*, XIII, 14;

Δίων Χρυσόστομος II, 27D-28A Morellus)

[Ο Απολλόδωρος εναρμονίζει τις δυο γραμμές κάνοντας τον Λυκούργο στη νεότητά του να συγχρονίζεται με τον γηραιό Όμηρο, Fr.Gr.Hist. 244F63b: *Απολλόδωρος δὲ μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας* (sc. φησὶ φέρεσθαι Ὅμηρον), *Αγησιλάου τοῦ Δορύσσου Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος, ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ Λυκοῦργον τὸν νομοθέτην ἔτι νέον ὄντα*. Ο Απολλόδωρος έθετε την κοινότερη αποδοχή της άλωσης της Τροίας στο 1184/3 π.Χ., τη Δωρική κάθοδο 80 χρόνια μετά (1104/3 π.Χ.), τον Ιωνικό αποικισμό 60 έτη αργότερα (1044/3 π.Χ.), άρα η ακμή του Ομήρου (~ 40 ετών) πίπτει στο 944/3 π.Χ. (εντός των χρόνων βασιλείας του Αγησιλάου από τον οίκο των Ευρυποντιδών, 959/8 – 930/29 π.Χ.), το άκρο γήρας του στην τροπή των αιώνων, όπου τίθεται και η γέννηση του Λυκούργου προς το τέλος του 10ου αιώνα, αφού η επιτροπεία του καταγράφεται από τον Απολλόδωρο 159 χρόνια μετά την Ιωνική αποικία (δηλαδή στο 885/4 π.Χ.). V. Απολλόδωρος Fr.Gr.Hist. 244F61, 62 Jacoby].

Η συνιστάμενη δυναμική των παραδόσεων άγει στην εξής σύνθεση:

Όμηρος:	τέλος του 10ου π.Χ. αιώνα
Λυκούργος:	~ 890-810 π.Χ.
1) Επιτροπεία:	~ 870 π.Χ.
2) Ομηρικά έπη στη Σπάρτη:	~ 835 π.Χ.
3) Ολυμπιακός αγών του Ιφίτου:	~ 828 π.Χ.
4) Θεσμοθεσία:	~ 820 π.Χ.

Το νόημα αναδύεται φανώτατα.

Η Ομηρική «ηρωική και βασιλική παιδείσις» (Δίων Χρυσόστομος *loc.cit.*), η ακρότης σωματικής και ψυχικής «αρετής»

(αρμονίας τελειότητας) στο αθλητικό ιδεώδες, ίνδαλμα και θυσία στον Δωρικό Απόλλωνα και στο εξαπολλωνισμένο θείο της Ολυμπιότητας (τα Ολύμπια των Ολυμπίων στην Ολυμπία) και ο Δωρικός «Κόσμος» της Σπάρτης ως νέας Ελληνικής κοινωνίας, συγκροτούμενης εις «πόλη» - τα τρία και τελεσιουργά αυτά συνθέτουν την ολοκληρία της Σπαρτιατικής αρχής του Ελληνισμού.

Η επική Ιωνοαιολική παράδοση μεταλαμπαδεύτηκε στο Σπαρτιατικό έδαφος από τον Λυκούργο και έδωσε Δωρικό Σπαρτιατικό φως.

Ο Σπαρτιάτης επικός ποιητής Κιναίθων δημιούργησε στο πρώτο ήμισυ του 8ου αιώνα π.Χ., *Poetae Epici Graeci*, Bernabé, Test. 2 = Ευσέβιος, *Χρονικά* (έκδοση Hieronymus, II 81 Schöne); ol. 4 (760 π.Χ.): *Cinaethon Lacedaemonius poeta qui + Telegoniam + scripsit agnoscitur*. Την *Τηλεγονία* συνέθεσε ο Κυρηναίος Ευγάμμων πιθανότατα τον 6ο αιώνα π.Χ. (PEG Bernabé, *Telegonia*, Test. 1, 3; *Argumenta* 1). Χρειάζεται λοιπόν διόρθωση η αναφορά της *Τηλεγονίας* στον Κιναίθωνα.

Ο Κιναίθων έγραψε την *Οιδιποδεία* (*Oedipodea*, Test. Bernabé; *Cinaetho*, Test. 2 Bernabé) κατά τινος (απιθάνως) την *Μικρά Ιλιάδα* (κατά τον Ελλάνικο, *Cinaetho*, Test. 4; cf. Test. 5), πιθανότατα *Ηράκλεια* [*Σχόλια εις Απολλώνιου Ρόδιου Αργοναυτικά*, I 1355/57C (122.15 Wendel); I, 1165c (105.9 Wendel)]. *Ηράκλεια* αρμόζει σε Δωρικό ποιητή· άπτετο ο Κιναίθων και της Τραχίνας επί της Οίτης σε αυτά τα έπη, παρά την Πυρά, *Cinaetho* Fr. 6 Bernabé (κακώς ο Bernabé θεωρεί το απόσπασμα *dubium*). Η καλύτερα τεκμηριωμένη *Οιδιπόδεια* αφ' ετέρου είχε θέμα χαρακτηριστικά την απαρχή των παιδικών ερώτων αναγομένη από τη Δωρική συνήθεια στο Αχαϊκό ηρωικό παρελθόν δια του Λαΐου και Χρυσίππου του Πέλοπος

[αναλυτικά η υπόθεση του έπους από τον Πείσανδρο (Fr.Gr.Hist. 16F10 Jacoby), *Oedipodea, Argumentum Bernabé*]. Η σχέση Σπάρτης-Θηβών είναι εξάλλου πολλαπλά τεκμηριωμένη. Ο Πausanίας αναφέρεται στα Έπη του Κιναιθωνος (VIII, 53, 5 = Fr. 1 Bernabé) και σημειώνει ότι ο ποιητής ασχολήθηκε ιδιαίτερα με γενεαλογίες [Πausanίας II, 3, 9 = Fr. 2 Bernabé; IV, 2, 1 = Fr. 5 Bern.; cf. Fr. 4 (Πausanίας II, 18, 6) και Fr. 3 (Σχόλια εις *Ιλιάδα* Γ 175)]. Ίσως, όπως θεώρησε ο Scaliger, υπό το +Telegoniam+ των Ευσεβιανών Χρονικών κρύπτεται το "*Genealogias*", ή, βέλτιον, το *Genealogiam*, ονομαζόμενο απλά Έπη.

27 Ιανουαρίου 2016